

7.4.

PERJANTAISARJA 12

Musiikkitalo klo 19.00

Heinz Holliger, kapellimestari
Isabelle Faust, viulu

Heinz Holliger: Tonscherben 15 min
Osat I–IX

Alban Berg: Viulukonsertto 22 min
I Andante
II Allegretto
III Liberamente
IV Poco a poco sempre piu
V Allegro
VI Pesante, ma quasi a tempo
VII Adagio
VIII Coda

VÄLIAIKA 20 min

Robert Schumann: Sinfonia nro 2 C-duuri op.61 38 min
I Sostenuto assai – Allegro ma non troppo
II Scherzo (Allegro vivace)
III Adagio espressivo
IV Allegro molto vivace

MYÖHÄISILLAN KAMARIMUSIIKKI alkaa noin 10 minuutin tauon jälkeen Konserttitalissa. Yleisöä pyydetään siirtymään permannolle kuuntelemaan esitystä. Myöhäisillan kamarimusiikissa on numeroimattomat paikat.

Myöhäisillan kamarimusiikki:

Jukka Harju, käyrätorvi
Jouko Harjanne, trumpetti
Tomas Gricius, trumpetti
Teppo Alestalo, pasuuna
Anders Hauge, tuba
Kazutaka Morita, lyömäsoittimet

Giovanni Gabrieli: Canzona per Sonare nro 4 2 min

J. S. Bach: Die Kunst der Fuge, Contrapunctus I 4 min
teoksesta Die Kunst der Fuge

Tylman Susato (sov. John Iveson): Renaissance dances 12 min
"Five Dances from The Danserye"

1. *La Mourisque*
2. *Bransle Quatre Bransles*
3. *Ronde*
4. *Ronde – Mon Amy*
5. *Basse Danse Bergeret*

Väliaika noin klo 19.55. Konsertti päättyy noin klo 21.05.
Myöhäisillan kamarimusiikki päättyy n. klo 21.40.
Suora lähetys Yle radio 1:ssä ja verkossa yle.fi/rso.

HEINZ HOLLIGER (s. 1939): TONSCHERBEN

"Koko suhteeni musiikkiin on sellainen, että kokeilen aina rajoja." Tämä Heinz Holligerin lausahdus kuvastaa hyvin hänen muusikkopersoonansa, yhtä lailla hänen esittävää kuin luovaa minäänsä. Aikamme maineikkaimpiin kuuluvana oboistina hän on soittanut sekä barokin ja klassismin kantaohjelmistoa että uusia, varta vasten hänelle kirjoitettuja teoksia, joissa koetellaan usein soittimen mahdollisuuksien äärirajoja. Toisaalta myös säveltäjänä hän on rajojen kartoittaja, erilaisten modernististen ilmaisukeinojen tutkija ja soveltaja.

Holligeria kiinnostavat kirjallisuuden liittyvät aiheet, ja monilla hänen teoksillaan on vahva kirjallinen kytkentä. Sellainen on myös teoksella Tonscherben (1985). Vuonna 1983 Holliger vietti aikaa Israelissa, jossa hän oli esittämässä Bruno Madernan kolmatta oboekonserttoa. Matkan aikana hän ystäväystyi israelilaisen runoilijan David Rokeahin kanssa, joka koki vahvasti teoksen hänelle uudenlaisen sointimaailman ja kirjoitti sen innoittamana kaksi runosarjaa (23 Etüden ja 8 Etüden). Niistä jälkimmäisen hän omisti Holligerille, joka puolestaan pyrki Tonscherben-teoksessaan vastaamaan runoihin musiikin keinoin: "Halusin havainnoida näiden lyhyiden runojen ominaisuuksia, löytää samankaltaisuuksia ilman että käyttäisin tekstiä suoraan."

Holligerin oli tarkoitus omistaa Tonscherben Rokeahille. Tilanne sai kuitenkin traagisen käänteen, kun Holliger kuuli heti teoksen valmistumisen jälkeen Rokeahin äkillisestä kuolemasta.

Se oli tapahtunut 29. toukokuuta 1985, samana päivänä jolloin Holliger oli kirjoittanut teoksen viimeisen, esitysmerkinnällä "funebre" alkavan osan. Näin omistus sai muodon "in memoriam David Rokeah". Myöhemmin Holliger palasi uudelleen ja konkreettisemmin Rokeahin runouden pariin kirjoittamalla laajan a cappella -kuoroteoksen Shir shavur (2004).

Otsikko Tonscherben (Sävelsirpaleita) viittaa sekä teoksen yksittäisten osien fragmentaariseen ilmaisuun että kokonaisuuden sirpaleiseen muotoon. Neljännestunnin kestävässä teoksessa on yhdeksän lyhyttä osaa, joiden järjestys on suurelta osin kapellimestarin valittavissa. Ensimmäinen osa on aina ensimmäisenä ja viimeinen viimeisenä, mutta muutoin osien järjestystä voi vaihdella melko vapaasti, kuitenkin tiettyjä Holligerin asettamia kieltoja noudattaen. Lisäksi hän on antanut suosituksia, joiden mukaan ensiosan jälkeen sopisi parhaiten osa II, IV tai VI ja ennen viimeistä osaa parhaiten osa VIII, VI tai II.

Holliger hyödyntää Tonscherbenissä monia soittimien uusia esitystekniikoita ja moderneja sävellystapoja, esimerkiksi eriasteisia aleatorisuuden muotoja. Osien tiiviysi saattaa tuoda mieleen Webernin, mutta Holligerin lähtökohdalla on ollut toinen. Hänen mukaansa ei ole kyse webernmäisistä aforismeista vaan sirpaleista, joista olisi voinut tulla suurempia muotoja. Holliger käyttää esimerkkinä ensiosaa, joka "käynnistyy suurmuodon tapaan mutta sitten ha-

joaa hetkessä tuhkaksi". Viimeisessä osassa ilmaisu on pirstaloitunut irrallisiksi kuiskauksiksi; ainoana varsinai-

senä funebre-eleenä on ensimmäisen tahdin pisteellinen surumarssirytm.

ALBAN BERG (1885–1935): VIULUKONSERTTO

"Alban Berg on parasta, mitä Schönberg on saanut aikaan", lausahti Sibelius keran puolileikillään. Kommentti kuvastaa yhtä lailla Arnold Schönbergin ja Bergin välistä opettaja-oppilas-asetelmaa ja Bergin sitoutumista Schönbergin ympärille muotoutuneeseen ns. toisen Wienin koulukuntaan kuin hänen asemaansa tämän koulukunnan suosituimpana säveltäjänä. Bergin musiikkia elävöitti myöhäisromantiikasta kummunut tunnelataus, joka säilyi hänen teostensa ilmaisussa hänen siirtyessään ensin 1910-luvulla ekspressionismiin ja edelleen 1920-luvulla Schönbergin jäljissä rivitekniikkaan eli dodekafoniaan.

Eriytyisen vahvana romantiikan tunneherkkyyden ja dodekafonisen sävellystekniikan synteesi kuuluu Bergin viulukonsertossa, joka on yksi lajinsa mestariteoksia 1900-luvun musiikissa. Teos syntyi amerikkalaisen viulistin Louis Krasnerin tilauksesta. Bergillä oli Lulu-oopperan sävellystyö kesken, mutta hän oli ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin, ja hänen oli pakko ottaa tilaus vastaan. Osittain vaikeuksien taustalla oli se, että vaikka hän oli itävaltalainen, kansallissosialistit olivat määritelleet hänet "rappiomusiikin" säveltäjäksi, ja hänen teostensa esitykset Saksassa oli kielletty.

Bergin viulukonserton syntyä verhoaa kaksinkertainen tragedia. Saatuaan

Krasnerilta tilauksen helmikuussa 1935 Berg alkoi pian luonnostella materiaalia teosta varten. Huhtikuun lopulla koitti ensimmäinen tragedia, kun hänen läheisen perheystävänsä Alma Mahlerin ja arkkitehti Walter Gropiuksen 18-vuotias tytär Manon Gropius kuoli polioon. Berg päätti omistaa teoksen "erään enkelin muistolle" ("dem Andenken eines Engels"). Hän sävelsi konserttoa kesällä 1935, kun hän sai hyönteisen piston, joka kehittyi vähitellen paiseeksi ja aiheutti lopulta Bergin kuolemaan jouluaaton aamuna 1935 johtaneen verenmyrkytyksen. Viulukonserton varhaisista esityksistä alkaen kantaesityksestä Barcelonassa huhtikuussa 1936 tuli näin myös Bergin muistotilaisuuksia.

Rivitekniikkaa soveltavissa sävellyksissä perustana olevan rivin muotoilu määrittelee jo osaltaan musiikin olemusta. Bergin konserton sävelrivi on kaukana esimerkiksi Anton Webernin käyttämistä atomistisista sävelabstraktioista, sillä se koostuu neljästä toisiinsa kytkeytyvästä kolmisoinnusta (g-molli, D-duuri, a-molli ja E-duuri) sekä neljän sävelen kokosävelasteikosta. Rivin muotoilussa Bergin lähtökohta oli ennen muuta viulistinen – kolmisointujen perussävelet käsittävät viulun vapaina soivat kielet – mutta se vaikutti myös teoksen tonaaliseen

sävytykseen. Sävelrivin nouseva kokosävelasteikko puolestaan antoi mahdollisuuden kytkeä teokseen vanhan, Bachinkin käyttämän koraalisävelmän, joka alkaa samanlaisella nousevalla asteikolla. Bachilla se esiintyy kantaatissa nro 60, sanoilla "Es ist genug".

Vaikka muistoteoksen luonne sävyttää vahvasti konserttoa, Berg on kätkenyt sen säveliin myös salaiseksi tarkoitettua ohjelman. Sen mukaan teoksessa heijastuvat myös Bergin nuoruuden aikainen rakkauselämä kahdesti lainatun kärnteniläinen kansansävelmän muodossa sekä hänen 1920-luvulla alkanut salasuhteensa varakkaaseen tehtaanomistajan vaimoon Hanna Fuchs-Robettiniin. Kätkeytyjä viittauksia tähän suhteeseen hän oli upottanut jo aiemmin jousikvartetille sävellettyyn Lyyriseen sarjaan (1925–26).

Bergin viulukonsertto jakaantuu kahteen osaan, joissa kummassakin on kaksi pääjaksoa. Ensiosa on luonteeltaan enimmäkseen tunnelmalli-

sen lempeä, ja sen voi kokea maalaa-
van muutokuvan nuoresta Manonista. Osa kasvaa hauraasta ja tunnustelevasta alusta kohti viulun intensiivisempiä kaarroksia. Osan jälkimmäinen pääjakso saa keveän tanssillisen ilmeen, jota täydentää mukaan sulautettu kärnteniläinen kansansävelmä.

Toinen osa alkaa raastavalla purkauksella, kuin leikkauksella ankaraan todellisuuteen; sävyt ovat nyt terävämpiä, käännteet jyrkempiä ja kontrapunktin linjat viiltävämpiä. Olemukseltaan alkujakso on kadenssimainen ("frei wie ein Kadenz"). Musiikki ajautuu vähitellen suureen kärjistyykseen ja liukuu sen tasaannuttua osan hitaaseen jälkitaitteeseen, jonka ytimeksi nousee vanha koraalisävelmä muunnelmineen. Musiikki kasvaa hitaan loppujakson lakipisteeseen, jonka laantuessa kärnteniläinen sävelmä kuullaan uudelleen. Koodassa teos hiipuu hiljaa kuuluvilta.

ROBERT SCHUMANN (1810–1856): SINFONIA NRO 2

Yksi musiikillisen keskustelun ikuisuus-
kysymyksistä on se, mikä on säveltäjien elämän ja tuotannon välinen suhde. Heijastavatko teokset säveltäjien omia elämäkokemuksia ja heitä ympäröivän yhteiskunnan tuntoja? Vai muodostavatko ne täysin itsenäisen, omien lakiansa mukaan hahmottuvan maailman, joka on selitettävissä vain musiikillisin käsittein?

Jos asiaa olisi kysytty Schumannilta, hän oli pitänyt elämän ja taiteen yhteen kietoutumista ei ainoastaan mahdollisena vaan suorastaan säveltäjäytensä ytimenä, aidon taiteen vaatimuksena ja merkinä. Se väritti myös hänen ajatuksiaan C-duuri-sinfoniasta, jota hän alkoi luonnostella joulukuussa 1845. Hän oli silloin vielä toipumassa kokemastaan hermoromahduksesta

ja kirjoitti myöhemmin erälle ystäväleen: "Hahmottelin sen ollessani vielä fyysisesti hyvin sairas. Voin jopa sanoa, että teokseen vaikutti hengen vastarinta, joka auttoi minua taistelemaan tilaani vastaan. Ensimmäinen osa on täynnä tätä taistelua."

Vaikka Schumann piti sinfoniaa toipilaskauden teoksena, sen on luonut taiteellisesti täysissä voimissaan ollut säveltäjä. Hän luonnosteli koko teoksen vain reilussa kahdessa viikossa, mutta varsinaisen orkesteripartituurin valmistuminen venyi lokakuulle 1846. Schumannin läheinen ystävä ja luottokapellimestari Felix Mendelssohn johti kantaesityksen Leipzigissä saman vuoden marraskuussa. C-duuri-sinfonia tunnetaan Schumannin toisena sinfonia, mutta sitä oli edeltänyt hänen tuotannossaan jo kaksi numeroitua sinfoniaa, Kevät-sinfonia ja myöhemmän uusitun version vuoksi neljäntenä tunnettu d-molli-sinfonia.

Vaikka Schumann kytki teoksen synnyn tiiviisti omaan sairauteensa, hän ei tehnyt siitä mitään ohjelmallista sinfoniaa toipumisen anatomia. Kehityslinja ensiosan "taistelusta" hitaan osan lyrisen intensiteetin kautta finaalin voitonriemuun saattoi syntyä yksityisestä impulssista, mutta teoksen myötä se kasvoi yleispätevään merkitykseen. Ääriosien rytmisen lataus voi viedä ajatukset Schubertin suureen C-duuri-sinfoniaan, jonka Schumann oli löytänyt reilut viisi vuotta aiemmin Wienistä, mutta yhtä lailla teoksesta huokuu Beethovenin henki. Toisaalta hiukan ennen sävellystyötä Schumann oli syventynyt Bachin fuugiin, ja tämän vaikutusta voi kuulla monissa sinfonian jaksoissa, esimerkiksi ensiosan johdan-

nossa, scherzon jälkimmäisessä triossa ja hitaan osan keskivaiheen fugatossa.

C-duuri-sinfonian ensiosa alkaa jalopiirteisellä johdannolla, jossa vaskien signaalimaisen aiheen ympärille kiertyy rauhallisesti virtaileva kontrapunktinen kudos. Vaskien aihe hahmottuu teoksen mottoaiheeksi, joka kuullaan ensiosan lisäksi myös toisen osan ja finaalin päätöksissä. Johdannon jälkipuoli on liikkuvampi ja johtaa lopulta osan nopeaan pääjaksoon, joka on sivuteemaa myöten täynnä Schumannin mainitsemaa "hengen vastarintaa".

Scherzo poikkeaa lajiperinteestä, sillä se on tasajakoinen ja epätavallisesti jo toisena. Ilmeeltään se on schumannilainen muunnelma Mendelssohnin vauhdikkaasta scherzo-tyylistä, jonka kuumeisesti kieppuvien 1/16-pyörteiden virtaan kaksi kontrastoivaa trio-taitetta luovat hengähdystaukoja. Hidas osa kuuluu Schumannin tunnevoimaisimpiin ja syvähenkisimpiin luomuksiin, jota heti alussa kuultava melodia hallitsee.

Sinfonian sankarillinen taistelu täydentyä upealla tavalla finaali, joka vyöryy eteenpäin vastustamattoman energisenä ja voitokkaana. Osan jälkipuolella tärkeän roolin saa ensi keran suuren huipennuksen ja fermaatitauon jälkeen jousilla esiintyvä aihe Beethovenin laulusarjasta An die ferne Geliebte (Kaukaiselle rakastetulle), jota Schumann oli käyttänyt jo aiemmin C-duuri-fantasiassa pianolle. Tällaisten aiheiden upottaminen teoksiin oli osa Schumannin ja hänen pianistipuolisensa Clara'n musiikillista salakieltä.

Kimmo Korhonen

HEINZ HOLLIGER

Heinz Holliger tunnetaan niin huippuo-boistina kuin säveltäjänä ja kapellimestarinakin. Hän opiskeli oboen soittoa Bernissä ja Pariisissa. 1960-luvun alussa Holliger aloitti myös sävellyso-pinnot Pierre Boulezin johdolla.

Kapellimestarina Holliger on työskennellyt monien merkittävien orkesterien kanssa ympäri maailmaa. Hän on johtanut mm. Berliiniin ja Wienin filharmonikoja, Lontoon Philharmonia-orkesteria, Amsterdamin Concertgebouw-orkesteria, Clevelandin sinfoniaorkesteria ja Euroopan kamariorkesteria.

Heinz Holliger on levyttänyt oboistina, säveltäjänä ja kapellimestarina Teldecille, Philipsille ja ECM:lle. Sopraano Juliane Bansen kanssa tehty levy sai Midem Classical Award – ja Echo Classcics -palkinnot 2006.

ISABELLE FAUST

Isabelle Faust tunnetaan niin barokkimusiikin kuin nykymusiikinkin näkemyksellisenä tulkitsijana. Hänen kansainvälinen uransa alkoi jo teini-iässä Leopold Mozart - ja Paganini -kilpailujen voittojen myötä.

Faustin ohjelmisto ulottuu Bachista suuriin romanttisiin konserttoihin sekä aikamme säveltäjiin Ligetiin, Lachenmanniin ja Widmanniin. Lähi-tulevaisuudessa hän kantaesittää useita uusia konserttoja mm. Marco Stoppalta, Oscar Strasnoylta ja

Ondrej Adamekilta. Kurtágin Kafka-fragmentteja Faust on esittänyt sopraano Anna Prohaskan kanssa ja Schubertin oktettoa periodi-instrumenteilla. Kuluvalle kaudella Faust aloitti myös Mahler-kamariorkesterin taiteellisenä partnerina.

Uransa aikana Isabelle Faust on esiintynyt ja levyttänyt monien merkittävien kapellimestarien, kuten John Gardinerin, Daniel Hardingin ja Bernard Haitinkin kanssa. Hän teki läheistä yhteistyötä myös edesmenneen Claudio Abbaddon kanssa. Abbaddon, Faustin ja Mozart-orkesterin levytys Bergin viulukonsertosta sai Gramophone -, Diapason d'or -, ja Echo Klassik -palkinnot.

Konserttojen lisäksi Faust on levyttänyt mm. Brahmsin ja Schumannin kamarimusiikkia pianisti Alexander Melnikovin kanssa. Kuluvalle kaudella Faust julkaisee taltiointit Mozartin viulukonsertoista ja Kristian Bezuidenhoutin kanssa levytetyistä Bachin cembalosaateista.

RADION SINFONIAORKESTERI

Radion sinfoniaorkesteri (RSO) on Yleisradion orkesteri, jonka tehtävänä on tuottaa ja edistää suomalaista musiikkikulttuuria. Orkesterin ylikapellimestari on Hannu Lintu, joka aloitti kautensa syksyllä 2013. RSO:n kunniakapellimestarit ovat Jukka-Pekka Saraste ja Sakari Oramo.

Radio-orkesteri perustettiin vuonna 1927 kymmenen muusikon voimin. Sinfoniaorkesterin mittoihin se kasvoi 1960-luvulla. RSO:n ylikapellimestareita ovat olleet Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste ja Sakari Oramo.

Suurten klassis-romanttisten mestariteosten ohella RSO:n ohjelmisto sisältää runsaasti nykymusiikkia ja orkesteri kantaesittää vuosittain useita Yleisradion tilaamia teoksia. RSO:n tehtäviin kuuluu myös koko suomalaisen orkesterimusiikin taltiointinen kantauhuille Yleisradion arkistoon.

Kaudella 2016–2017 orkesteri kantaesittää viisi Yleisradion tilaamaa teosta ja esittelee myös suomalaisen modernismin pioneereja, kuten Väinö Raitiota ja Uuno Klamia. Lisäksi ohjelmassa on muun muassa Stravinskyn orkesteriteoksia, Mahlerin ja Brucknerin sinfonioita, Haydnin Vuodenajat -oratorio ja nykysäveltäjien konserttoja. Vieraaksi saapuvat mm. sopraano Karita Mattila ja mezzosopraano Michelle DeYoung, kapellimestarit Esa-Pekka Salonen, Teodor Currentzis ja Gustavo Gimeno sekä pianisti Daniil Trifonov.

RSO on levyttänyt mm. Mahlerin, Ligetin, Eötvösin, Sibeliuksen, Hakolan, Lindbergin, Saariahon, Sallisen, Kaipaisen ja Kokkosen teoksia sekä Launiksen Aslak Hetta -oopperan ensilevytyksen. Orkesterin levytyksiä on palkittu mm. BBC Music Magazine-, Académie Charles Cros'n ja MIDEM Classical Award -palkinnoilla. Sibeliuksen Lemminkäisen ja Pohjolan tyttären levytys oli Gramophone-lehden Critic's Choice joulukuussa 2015. Lisäksi levytys toi RSO:lle ja Hannu Linnulle kotimaisen Emma-palkinnon Vuoden klassinen albumi 2015 -kategoriassa. Kaudella 2016–2017 orkesteri levyttää mm. Sibeliusta, Prokofjovia ja Fagerlundia.

RSO tekee säännöllisesti konsertti-kiertueita ympäri maailmaa. Kaudella 2016–2017 orkesteri esiintyy Hannu Linnun johdolla Suomussalmella, Kaajanissa, Mikkelissä ja Kuopiossa.

RSO:n kotikanava on Yle Radio 1, joka lähettää orkesterin kaikki konsertit yleensä suorina lähetyksinä niin Suomesta kuin ulkomailtakin. RSO:n verkkosivuilla (yle.fi/rso) voi konsertteja kuunnella sekä katsella korkealaatuisen livekuvan kautta. Konserteista suuri osa myös televisioidaan suorina lähetyksinä Yle Teemalla.